

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
گروه روانشناسی

پایان نامه مقطع کارشناسی ارشد
رشته روانشناسی عمومی

عنوان:

بررسی خصوصیات روان سنجی پرسشنامه طرحواره دردانش آموزان دوره راهنمایی

استاد راهنما:

دکتر رحیم یوسفی

استاد مشاور:

دکتر حسن یعقوبی

پژوهشگر:

رضا نعمت‌اللهی

مهر / ۱۳۹۲

تبریز / ایران

تقدیم:

به روح والای انسان های خوب

با سپاس بیکران از الطاف خداوند سبحان

و با سپاس از :

جناب آقای **دکتر رحیم یوسفی**، استاد راهنمای عزیز، بخاطر سعه صدر فراوان در راهنمایی این رساله و استادی که با اخلاق حسنه و منش بزرگ راهنماییم کرده و امیدوارم نموده است.

جناب آقای **دکتر حسن یعقوبی**، مشاور دلسوزی که همواره با راهنمایی های ارزشمند خود در تمام مراحل این پایان نامه مرا یاری رساندند.

جناب آقای **دکتر رضا عبدی**، بخاطر سعه صدر در داوری رساله و افتخار تلمذ در محضر ایشان در طول نگارش این پژوهش.

و با تشکر و سپاس از تمامی عزیزانی که در تهیه این پایان نامه مرا یاری نمودند.

رضا نعمت اللهی

مهر ۱۳۹۲

تبریز - ایران

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

چکیده فارسی	یک
فصل اول: کلیات پژوهش	
۱-۱ مقدمه	۲
۲-۱ تعریف و بیان مسئله	۵
۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۷
۴-۱ اهداف پژوهشی	۸
۵-۱ سوالات و فرضیه های پژوهشی	۹
۶-۱ تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها	۹
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش	
۱-۲ مقدمه	۱۱
۲-۲ مبانی نظری پژوهش	۱۱
۱-۲-۲ تاریخچه سازه طرحواره	۱۱
۲-۲-۲ تعریف یانگ از طرح واره	۱۳
۳-۲-۲ ریشه های تحولی طرح واره ها	۱۵
۴-۲-۲ حوزه های طرح واره و طرح واره های ناسازگار اولیه	۱۸
۵-۲-۲ طرح واره های شرطی در مقابل طرح واره های غیر شرطی	۲۱
۶-۲-۲ بیولوژی طرح واره های ناسازگار اولیه	۲۲
۷-۲-۲ عملکردهای طرح واره	۲۳
۸-۲-۲ سبک ها و پاسخهای مقابله ای ناسازگار	۲۵
۹-۲-۲ ذهنیت های طرح واره	۳۰
۳-۲-۳ سنجش طرحواره ها	۳۱
۴-۲-۳ پیشینه پژوهش	۳۲
۱-۴-۲ پرسشنامه طرحواره یانگ	۳۲
۲-۴-۲ مطالعات با پرسشنامه طرحواره یانگ در جمعیت های ویژه	۳۲
۱-۲-۴-۲ رابطه ی بین مصیبت های دوران کودکی، طرحواره های ناسازگار اولیه و نیمرخهای نشانه ای در افسردگی	۳۲
۲-۲-۴-۲ اثر درمان کوتاه مدت ضد افسردگی بر روی طرحواره های ناسازگار اولیه	۳۲
۳-۲-۴-۲ گسستگی و تغییر پذیری ابعاد دلبستگی بزرگسالان و طرحواره های ناسازگار اولیه در متجاوزان جنسی وخشن	۳۲
۴-۲-۴-۲ رابطه بین مدل پنج عاملی شخصیت و طرحواره های ناسازگار و باورهای نا معقول	۳۳
۵-۲-۴-۲ طرحواره های ناسازگار اولیه در سربازان مبتلا به دسته ب اختلالات شخصیت و سربازان سالم	۳۳
۶-۲-۴-۲ رابطه سبک های فرزندپروری و طرحواره های ناسازگار اولیه	۳۳
۷-۲-۴-۲ پیش بینی نشانه های سلامت عمومی جسمانی سازی، اضطراب و افسردگی بر اساس طرحواره های ناسازگار اولیه	۳۳

۳۴.....	۲-۴-۸ رابطه رضایت از زندگی و طرحواره های ناسازگار اولیه.....
۳۴.....	۲-۴-۹ رابطه بین سبک های مقابله ای و طرحواره های ناسازگار اولیه در بریدگی/طرد و گوش به زنگی بیش از حد/بازداری.....
۳۴.....	۲-۴-۱۰ نقش سوء استفاده دوران کودکی و غفلت در پیش بینی حوزه طرحواره های ناسازگار اولیه.....
۳۴.....	۲-۴-۱۱ مقایسه حوزه های مرتبط با طرحواره های ناسازگار اولیه در معتادان ناموفق و موفق به ترک مواد افیونی و جمعیت غیربالینی.....
۳۵.....	۲-۴-۳ پرسشنامه طرحواره کودکان.....
۳۵.....	۲-۴-۴ مطالعات با پرسشنامه طرحواره کودکان.....
۳۵.....	۲-۴-۱ بررسی مقدماتی خصوصیات روانسنجی پرسشنامه طرحواره کودکان.....
۳۶.....	۲-۴-۲ بررسی روایی و پایایی پرسشنامه طرحواره های ناسازگار اولیه در کودکان به روش تحلیل عاملی.....
۳۶.....	۲-۴-۳ مقایسه طرحواره های ناسازگار اولیه در کمال گرایی روان رنجوری و دانش آموزان دوره ی راهنمایی غیر کمال گر.....
۳۶.....	۲-۴-۴ رابطه بین طرحواره های ناسازگار اولیه و افسردگی در بین دانش آموزان پسر دوره راهنمایی.....
۳۷.....	۲-۴-۵ پیش بینی کننده های اضطراب دوره کودکی براساس طرحواره های ناسازگار کودک و سبک های فرزندپروری مادر.....
۳۷.....	۲-۴-۶ مقایسه طرح واره های ناسازگار اولیه در دانش آموزان دوره ی راهنمایی دارای اضطراب مدرسه و دانش آموزان عادی.....

فصل سوم: روش پژوهش

۳۹.....	۳-۱ جامعه آماری.....
۳۹.....	۳-۲ نمونه آماری و روش نمونه گیری.....
۴۰.....	۳-۳ ابزارهای پژوهش.....
۴۰.....	۳-۳-۱ پرسشنامه طرحواره کودکان.....
۴۰.....	۳-۳-۲ پرسشنامه افسردگی کودکان.....
۴۱.....	۳-۳-۳ پرسشنامه پرخاشگری اهواز.....
۴۱.....	۳-۳-۴ مقیاس اضطراب آشکار کودکان.....
۴۲.....	۳-۴ فرایند اجرای پژوهش.....
۴۲.....	۳-۵ روش های تعیین اعتبار.....
۴۳.....	۳-۶ روش های تعیین روایی.....
۴۳.....	۳-۷ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و روش های آماری.....

فصل چهارم: یافته های پژوهش

۴۵.....	۴-۱ مقدمه.....
۴۵.....	۴-۲ مشخصات جمعیت شناختی.....
۴۶.....	۴-۳ پیش فرض تحلیل های آماری.....
۴۷.....	۴-۴ تحلیل عاملی.....
۵۲.....	۴-۵ مقایسه میانگین نمرات دختران و پسران در پرسشنامه طرحواره کودکان.....
۵۳.....	۴-۶ روایی همگرا.....
۵۴.....	۴-۷ روایی افتراقی.....
۵۶.....	۴-۸ اعتبار.....
۵۶.....	۴-۹ باز آزمایی.....

۵۶..... ۲-۸-۴ دو نیمه کردن.....

۵۶..... ۳-۸-۴ آلفای کرونیباخ.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۵۸..... ۱-۵ بحث و نتیجه گیری.....

۶۴..... ۲-۵ محدودیت های پژوهش.....

۶۵..... ۳-۵ پیشنهاد های پژوهشی.....

۶۵..... ۴-۵ پیشنهاد های کاربردی.....

فهرست منابع

۶۷..... منابع فارسی.....

۷۰..... منابع انگلیسی.....

پیوست ها

۷۳..... پیوست ۱: پرسشنامه طرحواره کودکان (SIC).....

۷۴..... پیوست ۲: پرسشنامه افسردگی کودکان (CDI).....

۷۵..... پیوست ۳: مقیاس اضطراب آشکار کودکان (RCMAS).....

۷۶..... پیوست ۴: پرسشنامه پرخاشگری (AGQ).....

1..... چکیده انگلیسی.....

فهرست جدول ها و شکل ها

عنوان

صفحه

جدول ۴-۱: میانگین و انحراف استاندارد کل نمونه به تفکیک جنسیت	۴۵
جدول ۴-۲: تعداد افراد نمونه پژوهش بر حسب جنسیت و پایه تحصیلی.....	۴۶
جدول ۴-۳: نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف جهت بررسی پیش فرض تحلیل های آماری.....	۴۶
جدول ۴-۴: کفایت حجم نمونه و آزمون کرویت بارتلت.....	۴۷
جدول ۴-۵: مقدار ویژه، درصد تبیین واریانس و درصد تجمعی عامل ها پس از چرخش نهایی.....	۴۸
شکل ۴-۱: نمودار اسکری برای شناسایی تعداد عامل ها.....	۴۹
جدول ۴-۶: گویه های مربوط به عامل های پرسشنامه طرحواره کودکان و وزن های عاملی مربوط به هر گویه.....	۵۰
جدول ۴-۷: مقایسه میانگین نمرات دختران و پسران در پرسشنامه طرحواره کودکان.....	۵۲
جدول ۴-۸: همبستگی پرسشنامه طرحواره کودکان با خرده مقیاس های پرسشنامه افسردگی کودکان، مقیاس اضطراب آشکار کودکان و پرسشنامه پرخاشگری.....	۵۳
جدول ۴-۹: میانگین و انحراف استاندارد پرسشنامه افسردگی، مقیاس اضطراب آشکار و پرسشنامه پرخاشگری.....	۵۴
جدول ۴-۱۰: مقایسه دو گروه با نمرات بالا و پایین در پرسشنامه پرخاشگری با نمرات پرسشنامه طرحواره کودکان.....	۵۴
جدول ۴-۱۱: مقایسه دو گروه با نمرات بالا و پایین در مقیاس اضطراب آشکار کودکان با نمرات پرسشنامه طرحواره کودکان.....	۵۵
جدول ۴-۱۲: مقایسه دو گروه با نمرات بالا و پایین در پرسشنامه افسردگی کودکان با نمرات پرسشنامه طرحواره کودکان.....	۵۵
جدول ۴-۱۳: ضرایب اعتبار مربوط به پرسشنامه طرحواره کودکان.....	۵۶

چکیده

پرسشنامه طرحواره کودکان توسط ریجکبور و دبوو (۲۰۱۰) برای سنجش طرحواره کودکان ساخته شده است. هدف پژوهش حاضر بررسی خصوصیات روانسنجی نسخه ۴۰ گویه ای پرسشنامه طرحواره کودکان بود. بدین منظور، نمونه ای به حجم ۷۱۹ نفر (۳۶۶ نفر پسر و ۳۵۳ نفر دختر) از میان دانش آموزان مدرسه راهنمایی شهرستان مشگین شهر به روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند. تحلیل عاملی به روش مؤلفه های اصلی با چرخش واریماکس هشت عامل را برای پرسشنامه طرحواره کودکان استخراج نمود که به ترتیب عبارت است از: تنهایی، آسیب پذیری، بی اعتمادی، اطاعت، استانداردهای سرسختانه، استحقاق، خود کتتری ناکافی، وابستگی و بی کفایتی. روایی همگرای پرسشنامه طرحواره کودکان از طریق تحلیل همبستگی های بدست آمده با پرسشنامه افسردگی کودکان، پرسشنامه پرخاشگری و مقیاس اضطراب آشکار کودکان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان دهنده همبستگی میان پرسشنامه طرحواره کودکان و پرسشنامه افسردگی کودکان، مقیاس اضطراب آشکار کودکان و پرسشنامه پرخاشگری بود. به منظور بررسی روایی افتراقی افرادی که در پرسشنامه افسردگی کودکان، پرسشنامه پرخاشگری و مقیاس اضطراب آشکار کودکان نمرات بالا و پایین کسب کرده بودند، انتخاب و با نمرات بدست آمده همین افراد در پرسشنامه طرحواره کودکان مورد مقایسه قرار گرفتند. در بحث روایی افتراقی هم پرسشنامه طرحواره کودکان به بهترین نحو توانسته بین گروهی از افراد که نمرات بالا و گروهی از افراد که نمرات پایین در سه پرسشنامه کسب کرده بودند، تمایز قائل شود. همچنین، ضریب اعتبار بازآزمایی در فاصله دو هفته برای کل پرسشنامه ۰/۷۶، ضریب همسانی درونی (آلفای کرونباخ) ۰/۷۳ و ضریب اعتبار دو نیمه کردن ۰/۷۳ بدست آمد.

کلید واژه ها:

طرحواره های ناسازگار اولیه، پرسشنامه طرحواره کودکان، ساختار عاملی، روایی، اعتبار

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

یکی از مفاهیم جدی و بنیادی حوزه روان درمانی، این است که بسیاری از طرح واره ها در اوایل زندگی شکل می گیرند، به حرکت خود ادامه می دهند و خودشان را به تجارب بعدی زندگی تحمیل می کنند، حتی اگر هیچ گونه کاربرد دیگری نداشته باشند. این مسئله، همان چیزی است که گاهی اوقات به عنوان نیاز به "هماهنگی شناختی" از آن یاد می شود، یعنی "حفظ دیدگاهی با ثبات درباره خود یا دیگران"؛ حتی اگر این دیدگاه نادرست یا تحریف شده باشد. با این تعریف کلی، طرح واره می تواند مثبت یا منفی، سازگار یا ناسازگار باشد و همچنین می تواند در اوایل زندگی یا در سیر بعدی شکل بگیرد.

طرح واره، بازنمایی^۱ انتزاعی خصوصیات متمایزکننده یک واقعه است. به عبارت دیگر، طرحی کلی از عناصر برجسته یک واقعه را طرح واره می گویند. طرح واره ها در اوایل کودکی یا نوجوانی بازنمایی هایی دقیق از محیط پیرامون ایجاد می کنند تجربه نشان داده است که طرح واره های افراد تا حدودی بازتابی دقیق از محیط زندگی اولیه شان است. اگر چه تمام طرح واره ها، ریشه تحولی وقایع آسیب زا ندارند، ولی آن ها مخل زندگی سالم هستند. اغلب طرح واره ها نتیجه تجارب زیان بخش^۲ محسوب می شوند که فرد در سیر دوران کودکی و نوجوانی دائماً با این تجارب روبرو بوده است. اثر این تجارب ناگوار در سیر تحول با یکدیگر جمع می شود و منجر به شکل گیری یک طرح واره کاملاً ناسازگار تمام عیار می گردد (یانگ^۳، کلوسکو^۴ و ویشار^۵، ۲۰۰۳؛ ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹).

1-Representation
2-Noxious
3 -Young
4 -Klosko
5 -Weishaar

کلمه ی "طرح واره" در حوزه های پژوهشی مختلفی به کار برده شده است. طرح واره به طور کلی، به عنوان ساختار^۱، قالب^۲، یا چهارچوب^۳ تعریف می شود. طرح واره های ناسازگار اولیه، الگوهای هیجانی و شناختی خود- آسیب رسانی هستند که در ابتدای رشد و تحول در ذهن شکل گرفته اند و در سیر زندگی تکرار می شوند (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹). طرح واره های ناسازگار اولیه می توانند بعنوان موضوعات پایدار و فراگیر درباره خود، دیگران، و دنیا تعریف شوند (بال^۴، ۲۰۰۷؛ به نقل از شوری^۵، استوارت^۶ و اندرسون^۷، ۲۰۱۲). بک و وایشار (۱۹۸۹)؛ به نقل از شارف، ترجمه فیروزبخت، ۱۳۸۷) در تشریح طرحواره ها اشاره می کنند که طرحواره ها محصول تجارب و تعاملات اوایل زندگی هستند. بین بعضی از طرحواره ها و آسیب پذیری شناختی یا آمادگی برای ناراحتی روانی رابطه وجود دارد.

به این ترتیب، آسیب پذیری شناختی محصول طرحواره های تحریف آمیز یا منفی است. به طور کلی طرحواره می تواند به عنوان نمونه اصلی انتزاعی از یک مفهوم پیچیده توصیف شود که از تجارب گذشته ناشی شده است و سازماندهی اطلاعات ورودی را هدایت می کند (ثرندایک^۸ و هیس راس^۹، ۱۹۷۹؛ به نقل از تیم^{۱۰}، ۲۰۱۰). در پژوهشی که بهرامی زاده و بهرامی احسان (۲۰۱۱) انجام دادند طرح واره های ناسازگار اولیه به گونه ای مثبت باروانرنجور خوبی و بصورت منفی با برونگرایی مرتبط بودند. تیم (۲۰۱۰) نیز در پژوهش خود به همپوشی قابل توجهی بین طرح واره های ناسازگار اولیه و مدل پنج عاملی شخصیت، بخصوص روانرنجور خوبی دست یافت. در پژوهش دیگری که بهرامی احسان و بهرامی زاده (۲۰۱۱) انجام دادند طرح واره های ناسازگار اولیه بصورت منفی با عامل سازگاری مدل پنج عاملی شخصیت مرتبط بودند. پژوهشگران بر این عقیده اند که طرحواره های ناسازگار اولیه همچون یک صافی برای اثبات یا تأیید تجارب کودکی عمل می کنند و به نشانه های بالینی نظیر اضطراب، افسردگی و اختلالات شخصیت، تنهایی به دلیل روابط بین فردی مخرب و سوء مصرف الکل و مواد مخدر، پراشتهایی یا زخم معده منجر می شوند (گرین هاوس^{۱۱}،

-
- 1 -Structure
  - 2 -Framework
  - 3 -Outline
  - 4 -Ball
  - 5 - Shorey
  - 6 - Stuart
  - 7 - Anderson
  - 8 -Thorndyke
  - 9 -Hayes-Roth
  - 10 -Thimm
  - 11-Greenhaus

کولینز^۱ و شاو^۲، ۲۰۰۳؛ سلیگمن^۳، شولمن^۴ و ترايون^۵، ۲۰۰۷؛ به نقل از يوسف نژاد شیروانی و پیوسته گر، ۱۳۹۰).

پژوهشهای بسیاری در رابطه با پیامد تجارب زیانبخش دوران کودکی مانند خشونت، بدرفتاری و مراقبت ناکافی برای رشد هیجانی کودک انجام گرفته است. برای مثال، کودکان بدرفتاری شده اغلب از عزت نفس پایین، ادراک معیوب از شایستگی و عدم انگیزش درونی رنج می برند (کیم^۶ و سیکتی^۷، ۲۰۰۴؛ به نقل از ریجکبور^۸ و دبوو^۹، ۲۰۱۰). ریشه تحولی طرح واره های ناسازگار اولیه در تجارب ناگوار دوران کودکی نهفته است. وقتی بیماران در موقعیت هایی از زندگی بزرگسالی، طرح واره های ناسازگار اولیه شان فعال می شوند، معمولاً خاطره ای هیجان انگیز از دوران کودکی خود تجربه می کنند. طرح واره ها در اوایل کودکی یا نوجوانی بازنمایی هایی دقیق از محیط پیرامون ایجاد می کنند. تجربه نشان داده است که طرح واره های افراد تا حدودی بازتابی دقیق از محیط زندگی اولیه شان است. خلق و خوی هیجانی کودک در تعامل با وقایع دردناک دوران کودکی منجر به شکل گیری طرحواره ها می شود. خلق و خویهای متفاوت، کودکان را در معرض شرایط گوناگونی قرار می دهد (بانگ و همکاران، ترجمه حمیدپورواندوز، ۱۳۸۹).

با توجه به اهمیت طرح واره های ناسازگار اولیه در رشد و شکل گیری شخصیت و آسیب شناسی روانی کودکان، ریجکبور و دبوو، پرسشنامه طرحواره کودکان^{۱۰} (SIC) را برای سنجش طرح واره های ناسازگار اولیه در کودکان ساخته اند که دارای ۴۰ گویه و ۱۱ عامل است. تحلیل عامل تاییدی موارد مناسب ارضا کننده ای را برای مدل اصلاح شده دربرداشت که شامل ۸ عامل از ۱۵ عامل طرحواره اصلی و ۳ عامل جدید که هر یک شامل یک ترکیب معنادار نظری از ۲ یا ۳ عامل طرحواره اصلی بود (ریجکبور^{۱۱} و دبوو^{۱۲}، ۲۰۱۰). ۸ عامل از ۱۵ عامل طرحواره اصلی توانست شناسایی شود که شامل: بی اعتمادی/بدرفتاری^{۱۳}، نقص^{۱۴}، ناکامی در دستیابی به پیشرفت^{۱۵}،

-
- 1-Collins
  - 2- Shaw
  - 3-Seligman
  - 4-Schulman
  - 5-Tryon
  - 6-kim
  - 7-Cicchetti
  - 8 -Rijkeboer
  - 9 -de Boo
  - 10 -Schema Inventory for Children
  - 11 -Rijkeboer
  - 12 -de Boo
  - 13 -Mistrust/Abuse
  - 14-Defectiveness
  - 15-Failure to Achieve

استانداردهای سخت^۱، قربانی کردن خود^۲، گرفتاری^۳، استحقاق^۴، خویشتن-داری/ خود-انضباطی ناکافی^۵ هستند. عوامل اصلی باقیمانده برای تشکیل سه عامل جدید ترکیب شدند. اولین عامل جدید تنهایی^۶ نامیده شد (محرومیت هیجانی^۷ و انزوای اجتماعی^۸)، شامل باورهای مرکزی درباره اینکه فرد مورد پذیرش یا مراقبت قرار نگرفته است و تنها یا یک غریبه است. عامل جدید دیگر آسیب پذیری^۹ بود (رها سازی^{۱۰} و آسیب پذیری نسبت به ضرر و بیماری^{۱۱})، نشانگر ایده های اساسی درباره آسیب پذیر بودن به ضرر هیجانی و جسمی از قبیل مرگ شخص محبوب یا فقدان جدی سلامتی فردی. عامل سوم اطاعت^{۱۲} نامیده شد (وابستگی کارکردی^{۱۳}، اطاعت^{۱۴}، و بازداری هیجانی^{۱۵})، مشابه باورهای مرکزی که درخوشه C اختلالات شخصیت رایج هستند (انجمن روانپزشکی آمریکا، ۲۰۰۰؛ به نقل از ریچکبور و دبوو، ۲۰۱۰).

۲-۱ تعریف و بیان مسئله

نقش فرآیند سنجش در شناخت خصوصیات روانی افراد، شناسایی مشکلات و مسائل آنان و همچنین مشخص کردن اهداف درمان حائز اهمیت می باشد. بالطبع سنجش طرحواره ها نیز از این امر مستثنی نمی باشد و برای شناسایی و تغییر و درمان آنها، استفاده از پرسشنامه های خود سنجی به همراه روش های دیگر سنجش و ارزیابی، ابزار مناسبی به نظر می رسد. همچنین افراد از طریق سنجش طرحواره ها با استفاده از پرسشنامه های خودسنجی، با طرحواره های ناسازگار خویش آشنا شده و درمی یابند که مشکلات آنها در حیطه های گوناگون از طرحواره های ناسازگارشان ریشه می گیرد. درمانگر نیز از طریق فرآیند سنجش، مشکل فعلی بیمار را می شناسد و الگوهای موجود در تاریخچه ی زندگی بیمار را مورد کندوکاو قرار می دهد و بدین ترتیب درباره طرح واره های بیمار، فرضیه سازی می کند. طرحواره های برخی از بیماران در حین تکمیل پرسشنامه، برانگیخته می شوند (یانگ

-
- 1 -Unrelenting Standards
  - 2 -Self-Sacrifice
  - 3 -Enmeshment
  - 4 -Entitlement
  - 5 -Insufficient Self-Control/Discipline
  - 6 -Loneliness
  - 7 -Emotional Deprivation
  - 8 -Social Isolation
  - 9 -Vulnerability
  - 10 -Abandonment
  - 11 -Vulnerability to Har m and Illness
  - 12 -Submission
  - 13 -Functional Dependence
  - 14 -Subjugation
  - 15 -Emotional Inhibition

و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹). از آنجا که ریشه تحولی طرح واره های ناسازگار اولیه در تجارب ناگوار دوران کودکی نهفته است بنابراین روشن است سنجش طرحواره ها خصوصا در سنین ابتدایی راه را برای شناخت و تغییر آنها هموارتر می سازد.

برای سنجش طرحواره های ناسازگار اولیه، پرسشنامه طرحواره یانگ^۱ (YSQ) بر پایه مشاهدات تجربی توسط متخصصان بالینی ساخته شده است. این پرسش نامه خودگزارشی و دارای ۲۰۵ ماده است و برای اندازه گیری شانزده طرحواره غیرانطباقی اولیه طراحی شده است (یانگ، ۱۹۹۴؛ به نقل از صدوقی، آگیلار -وفایی، رسول زاده طباطبایی و اصفهانیان، ۱۳۸۷). نتایج تحلیل عاملی این پرسش نامه از سیزده طرحواره (اشمیت^۲، جوینر^۳، یانگ و تلچ^۴، ۱۹۹۵؛ به نقل از صدوقی و همکاران، ۱۳۸۷) و پانزده طرحواره (لی^۵، تیلور^۶ و دون^۷، ۱۹۹۹؛ به نقل از صدوقی و همکاران، ۱۳۸۷) در میان شانزده طرحواره مطرح شده حمایت کردند. نسخه کوتاه پرسش نامه طرحواره یانگ (YSQ-SF) شامل زیر مجموعه ای از ۷۵ ماده و پانزده طرحواره غیرانطباقی اولیه است (یانگ، ۱۹۹۸؛ به نقل از صدوقی و همکاران، ۱۳۸۷). در ایران نیز دیوانداری، آهی، اکبری و مهدیان (۱۳۸۸) ویژگیهای روانسنجی فرم کوتاه پرسشنامه طرحواره یانگ (SQ-SF) را در بین دانشجویان دانشگاه مورد بررسی قرار دادند و نتایج نشان داد که پرسشنامه طرحواره در نمونه جمعیت ایرانی به جای ۱۵ عامل، ۱۱ عامل را در بر می گیرد و در پژوهشی دیگر صدوقی و همکاران (۱۳۸۷) تحلیل عاملی نسخه کوتاه پرسش نامه طرحواره یانگ را در نمونه غیر بالینی مورد بررسی قرار دادند که یافته های آنان مقیاس قابل تفسیری را برای همه پانزده خرده مقیاس طرحواره ها به بار آوردند.

تجارب زیانبخش دوران کودکی و بدرفتاری با کودکان، پیامدهای ناگواری برای رشد هیجانی کودک دارند. کودکانی که مورد سوء استفاده جسمانی قرار گرفته اند احتمال بیشتری دارد که با دلبستگیهای نامطمئنی رشد کنند، به روابط بین فردی به طور تهدیدآمیز و قهری نظر کنند، مترصد نشانه های خصومت بوده و به طور انتخابی آن را کسب نمایند و برای حل مشکلات بین فردی خود راهبردهای رفتاری پرخاشگرانه ای را یاد بگیرند (ماش^۸ و بارکلی^۹، ۲۰۰۳؛ ترجمه توزنده جانی،

---

1 - Young's Schema Questionnaire

2 - Schmidt

3 - Joiner

4 - Telch

5 - Lee

6 - Taylor

7 - Dunn

8-Mash

9-Barkley

توکلی زاده، و کمال پور، ۱۳۸۳). اغلب طرح واره ها نتیجه تجارب زیان بخش محسوب می شوند که فرد در سیر دوران کودکی و نوجوانی دائماً با این تجارب روبرو بوده است. اثر این تجارب ناگوار در سیر تحول با یکدیگر جمع می شود و منجر به شکل گیری یک طرح واره کاملاً ناسازگار تمام عیار می گردد (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹).

نظر به اهمیت طرح واره ها و لزوم شناسایی آنها در سنین ابتدایی برای کاستن از اثرات ناگوارشان در فرآیند رشد، پرسشنامه طرحواره کودکان توسط ریچکبور و دبوو (۲۰۱۰) برای سنجش طرح واره در کودکان ۸ تا ۱۳ ساله ساخته شده است. سنجش طرح واره ها در این سنین، موجب شناسایی و پیشگیری از انعطاف ناپذیری و درمان زود هنگام آنها خواهد شد. بالطبع مسئله ای که پژوهش حاضر بر اساس آن شکل خواهد گرفت فقدان ابزار جامع و جدید منطبق با جامعه ایران است. پرسشنامه طرحواره کودکان با توجه به مرتبط بودن با نظریه و تحقیق و جدید بودن، بعنوان گزینه ای مناسب برای آماده سازی زمینه استفاده در ایران انتخاب گردید و نظر به اینکه پژوهشهای جامعی در ایران بر روی آن صورت نگرفته، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده کردیم. با توجه به اهمیت این پرسشنامه به عنوان ابزاری برای سنجش طرح واره ها و با در نظر گرفتن نیاز روزافزون روان شناسان و مشاوران به ابزارهای جدید و متنوع برای ارزیابی و نیز به دلیل اعتبار پرسشنامه طرحواره کودکان، هدف از این پژوهش بررسی خصوصیات روانسنجی^۱ (روایی و پایایی) پرسشنامه طرحواره کودکان بر روی گروهی از دانش آموزان مدارس راهنمایی شهرستان مشگین شهر به منظور پاسخدهی به این سؤال می باشد که آیا این پرسشنامه می تواند به منظور اهداف پژوهشی، آموزشی و بالینی در ایران مورد استفاده قرار بگیرد و برای دانش آموزان ایرانی مناسب است؟

۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

امروزه در درمان افسردگی، اضطراب مزمن و آسیب شناسی شخصیتی بر تجربه های دوران کودکی تأکید می شود (یانگ و کلاسکو، ۱۹۹۴؛ یانگ، ۱۹۹۴؛ یانگ، وینبرگر^۲ و بک^۳، ۲۰۰۱؛ یانگ، ۲۰۰۳؛ به نقل از صدوقی و همکاران، ۱۳۸۷). این تمرکز درمانی در راستای شناسایی طرحواره های غیرانطباقی اولیه (EMS) در چهارچوب موضوع هایی همچون هیجان ها، شناخت ها و احساس های بدنی، با در نظر گرفتن فرد و رابطه اش با دیگران تعریف می شود که در طول کودکی تحول یافته و تا بزرگسالی دوام دارند (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹). این در حالیست که حوزه

---

1 - psychometric properties
2 - Weinberger
3 - Beck

طرحواره های ناسازگار اولیه و سنجش آنها موضوع جدید و نوپایی می باشد و ضرورت دارد پژوهشهای بیشتری به جهت اهمیت این حوزه در روانشناسی و روان درمانی، صورت بگیرد. یکی از هدفهای عمده هر علم، اندازه گیری پدیده های مورد نظر و جنبه کمی دادن به آنهاست. وقتی پدیده ای را با اعداد نشان می دهند به راحتی می توان آن را طبقه بندی کرد و درباره آن قوانینی ارائه داد (گنجی و ثابت، ۱۳۸۹). با توجه به موارد مذکور بررسی خصوصیات روانسنجی پرسشنامه طرحواره کودکان در ایران یکی از کارهایی است که ضرورت انجام آن احساس می شود چرا که یکی از جنبه های مهم آزمون ها مطابقت آنها با فرهنگ یا جامعه ای است که در آن به کار برده می شود. هدف این پژوهش دستیابی به خصوصیات روانسنجی این پرسشنامه در ایران است. پژوهش حاضر می تواند منجر به شناسایی طرح واره های ناسازگار اولیه با در نظر گرفتن ویژگی فرهنگی جامعه ایرانی و دانش آموزی گردد و در حیطه طرح واره های ناسازگار اولیه در چهارچوب مطالعات بین فرهنگی موجب دانش افزایی گردد. همچنین نتایج پژوهش حاضر می تواند در شناسایی میزان شیوع طرح واره های ناسازگار اولیه در بین دانش آموزان مفید واقع شود و از این طریق راهنمایی برای مداخلات مرتبط با بهداشت روانی دانش آموزان گردد. ابزار حاصل از این پژوهش می تواند به منظور شناسایی دانش آموزان آسیب پذیر به اختلالهای رفتاری و روانی به ویژه اختلالات خلقی و اضطرابی به کار گرفته شود. همچنین از این ابزار می توان در تحقیقات مربوط به طرح واره های ناسازگار اولیه سود جست و به منظور اجتناب از ابهامات بالقوه که در کار با بیماران بالینی وجود دارد (مانند اثرات ناشی از دارو و موسسه ای شدن) گروه کنترل مناسبی را به منظور سنجش نشانه های بالینی فراهم آورد.

۱-۴ اهداف پژوهشی

- ۱) بررسی ساختار عاملی پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی.
- ۲) بررسی روایی همگرایی پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی.
- ۳) بررسی اعتبار پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی.
- ۴) مقایسه میانگین نمرات دختران و پسران در مقیاس های پرسشنامه طرحواره کودکان.

۵-۱ سوالات و فرضیه های پژوهشی

پرسش های پژوهش:

۱) ساختار عاملی پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی شامل کدام عوامل هستند؟

۲) آیا پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی از روایی همگرای لازم برخوردار است؟

۳) آیا پرسشنامه طرحواره کودکان در دانش آموزان مقطع راهنمایی از اعتبار لازم برخوردار است؟

۴) آیا بین میانگین نمره های گروه دانش آموزان دختر و پسر در مقیاس های پرسشنامه طرحواره کودکان تفاوت وجود دارد؟

۶-۱ تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

طرحواره های ناسازگار اولیه

تعریف نظری: طرح واره های ناسازگار اولیه، الگوهای هیجانی و شناختی خود-آسیب رسانی هستند که در ابتدای رشد و تحول در ذهن شکل گرفته اند و در سیر زندگی تکرار می شوند (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹).

تعریف عملیاتی: در این پژوهش نمره ای که فرد در ۴۰ گویه پرسشنامه طرحواره کودکان بدست می آورد.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه

پژوهش

۱-۲ مقدمه:

در این فصل خلاصه ای از مبانی نظری پژوهش و همچنین تاریخچه ای از تحقیقات انجام شده در مورد طرحواره ها و تحقیقات مرتبط با آن ارائه می گردد. ابتدا مبانی نظری در مورد طرح واره ها و مباحث مرتبط با آن مطرح خواهد شد. سپس به بحث در مورد پیشینه ی پژوهش درباره طرح واره ها و ابزارهای پژوهش پرداخته می شود.

۲-۲ مبانی نظری پژوهش

۱-۲-۲ تاریخچه سازه طرحواره

کلمه ی "طرح واره" در حوزه های پژوهشی مختلفی به کار برده شده است. طرح واره به طور کلی، به عنوان ساختار^۱، قالب^۲، یا چهارچوب^۳ تعریف می شود. در فلسفه قدیم یونان، منطقین رواقی^۴، مخصوصاً فروسیپوس^۵ (۲۰۶ الی ۲۷۹ ق.م)، اصول منطق را در قالب "طرح واره استنباط"^۶ (نوسبام^۷، ۱۹۹۴) مطرح کردند. طرح واره در نظام فلسفی کانت^۸، "درک و دریافت نقطه اشتراک تمام عناصر یک مجموعه" تعریف می شود. این واژه همچنین در نظریه ریاضی مجموعه ها، هندسه جبری، آموزش، تحلیل ادبی، برنامه ریزی کامپیوتری نیز به کار برده شده است (یانگ و همکاران، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۸۹).

-
- 1-Structure
  - 2-Framework
  - 3-Outine
  - 4-Stoic Logicians
  - 5-Frosippus
  - 6-Inference schemata
  - 7-Nussbaum
  - 8-Kant